

ÖMER SEYFETTİN'İN SKOLASTİK KAVRAMINA YÜKLEDİĞİ ANLAM

Yakup ÖZTÜRK*

Öz: Ömer Seyfettin'in 1911'de Genç Kalemler dergisinde yayımladığı "Yeni Lisan" makalelerinde Türkçenin sadeleşmesi yolunda bir program ilan ettiği bilinir. Halkın anlamadığı ya da kullanmayı tercih etmediği kelimelerin edebiyat dilinden uzaklaştırılması, Arapça ve Farsça hâkimiyetinden Türkçenin kurtarılması, İstanbul Türkçesinin esas alınması gibi birtakım tekliflerin ileri sürüldüğü bu program Ömer Seyfettin tarafından dönemin başka mecralarında da söz konusu edilmiştir. Bu mecralardaki yazılarda dikkat çeken kavramlardan biri de skolastiktir. Ömer Seyfettin, skolastik edebiyat, skolastik dil, Enderun edebiyatı, Enderun argosu, divan zihniyeti, ümmetçi-dinî edebiyat türünden ifadelerle klasik Türk edebiyatının şiirde ve nesirde Arapça, Farsça kelimelerin ağırlığında "anlaşılmaz" bir dil kullanan edebiyatçıları eleştirir. Bu eleştirilerin merkezinde skolastik kavramı vardır. Bu makalede Ömer Seyfettin'in nesirlerinde skolastik kavramına yüklenen anlam ve Türkçenin sadeleşmesi yolunda Tanzimat'tan 20. asrın ilk çeyreğine kadar Türk edebiyatçılarının Türkçe ile irtibatları Ömer Seyfettin'in eleştiri ve tespitleri ile görülecektir.

Anahtar Sözcükler: Yeni Lisan, Dil, Üslup, Skolastik, Enderun, Enderun Argosu, Tanzimatçılar, Edebiyatı Cedide, Millî Edebiyat.

The Notion of Scholasticism in Ömer Seyfettin

It is known that Ömer Seyfettin announced a program for the simplification of Turkish in his "Yeni Lisan" articles published in Genç Kalemler magazine in 1911. This program, which put forward some proposals such as removing words that the public did not understand or did not prefer to use from the literary language, saving Turkish from the dominance of Arabic and Persian, and taking Istanbul Turkish as the basis, was also mentioned by Ömer Seyfettin in other magazines of the period. One of the concepts that attracts attention in these articles is scholastic. With expressions such as scholastic literature, scholastic language, Enderun literature, Enderun slang, divan mentality, and ummah-religious literature, Ömer Seyfettin criticizes the literary figures of classical Turkish literature who use an "incomprehensible" language with the predominance of Arabic and Persian words in poetry and prose. At the center of

* Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bilecik/TÜRKİYE. E-posta: yakup.ozturk@bilecik.edu.tr. ORCID: 0000-0003-3840-4177.

these criticisms is the concept of scholasticism. In this article, the meaning attributed to the concept of scholasticism on the path to the simplification of Turkish in Ömer Seyfettin's prose, and the relations of Turkish writers with Turkish from the Tanzimat to the first quarter of the 20th century will be seen through Ömer Seyfettin's criticisms and observations.

Keywords: *Yeni Lisan, Language, Style, Scholastic, Enderun, Enderun Slang, Tanzimat literary figures, Edebiyat-ı Cedide literary figures, National Literature.*

Giriş

Ömer Seyfettin, Türk edebiyatında hikâye türüne getirdiği yeniliklerle adından daha çok söz ettirse de edebiyat tarihi araştırmalarında dilde sadeleşme meselesinin en önemli temsilcilerinden kabul edilir. *Genç Kalemler* dergisinde yayımladığı “Yeni Lisan” makalelerinde Tanzimat sonrasında işaretleri görülen Türkçenin sadeleşme hamlelerini bir program dâhilinde ortaya koymuş, dil tartışmalarının dikkate değer bir tarafı olmuştur. Türkçenin sadeleşmesi, Arapça, Farsça kelimelerin hâkimiyetinden ve terkipli kullanımdan dilin arındırılması, İstanbul Türkçesinin esas alınması, halkın anlamayacağı ya da kullanmadığı kelimelerin tercih edilmemesi, aruz vezni yerine hece vezninin kullanılması gibi birtakım teklifler ileri süren bu program, sadece *Genç Kalemler* dergisindeki malum yazılarda ele alınmamış, başka mecralarda da ortaya koyulmuştur. Aslında 1911’de ortaya çıkan Yeni Lisan Hareketi’nde Ömer Seyfettin hece ölçüsünü savunmamıştır. Aksine aruz karşısında heceyi reddetmiştir. Onun hece teklifleri 1913 yılında başlar. Bu tespit Hasan Kolcu’ya aittir. “Yeni Lisan” makalesinde, aruzu atan Mehmed Emin’in [Yurdakul] hece vezinli şiirlerini hiçbir şairin kabul etmeyeceğini dile getirerek hece veznine “şiddetle karşı çık”ar. (Kolcu, 2007, s. 152) Hatta 1919’da yazdığı bir yazıda meselenin hece-aruz tercihi olmadığını, meselenin hangi ölçü ile yazılırsa yazılınsın şiirin sade Türkçe ile olması gerektiğini dile getirir. Halit Fahri ile girdiği bir tartışmada Halit Fahri’nin Ömer Seyfettin’i “heceden aruza avdet etti” biçiminde suçlamasına karşılık şu cevabı verir:

Kendi hesabıma şimdilik şuna kâniim ki son bir iki sene zarfında yazılan bâzi aruz şiirleri sâdelik itibâriyle heceden hiç farklı değildir. Fazla olarak mûsikisini de nazar-ı itibâra alırsak şüphesiz bu şekilde heceden ziyade mûnis ve kıymetlidir. Görüyorsunuz ya, dün fikirlerim ne ise bugün de az çok öyledir, azizim... Arada değişen eski bir sevgiliye bu defa daha ziyâde aşk ve harâretle avdetimdir, işte o kadar...” (Kolcu, 2007, s. 188) Ömer Seyfettin’in 1911’de heceyi reddettiği, ilk defa 1913’te savunduğu iddiası Bilge Ercilasun’un bir başka tespitinde ortadan kalkar. Ercilasun’a göre Ömer Seyfettin, 1912’de *Zekâ*’da yayımladığı “Millî Şiirler” yazısında hece vezni lehinde görüş bildirir. Ercilasun bu dönüşü, “Gökalp’in ufuklu bakışının” tesirinde aramak gerektiğini düşünür (Ercilasun, 2013, s. 209).

Ziya Gökalp, Ali Canip ve Ömer Seyfettin’in başını çektiği dilde sadeleşme tartışmaları ve diğer tekliflerin özellikle Gökalp’in *Yeni Mecmua* adlı yayınında genç kuşak şairlerin desteğiyle yeni bir boyut kazandığı, bunda İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin siyasi bir baskı ile bu tartışmalara yön verip, gençleri maddî bakımdan desteklediği de başka türden yorumları ortaya çıkarmıştır. Çalışmanın doğrudan meselesi bu olmadığı için burada sadece söz konusu duruma işaret etmekle yetinmek gerekir ancak 20. asrın başında Türkçülük düşüncesinin edebî, kültürel bir faaliyet

olarak sanatçıların gündemine girmesiyle devleti, II. Meşrutiyet senelerinde idare eden siyasi kadroların Türkçü ideoloji ile devlet inşa etmeye çabalamaları arasında yakın bir irtibat olduğunu da gözden uzak tutamayız. Buradaki ideolojik tutumun sadece Osmanlı Devleti dışındaki devletlere karşı bir tutum olmadığı, milliyetçi, Türkçü duruşun devletin geçmiş asırlarına karşı da reddedici bir argüman olarak kullanıldığı görülmelidir. Buna önemli bir ilave olması bakımından Necati Mert'in söyledikleri hatırlanmalıdır. O, Ömer Seyfettin'in dil davasının milliyet temeline oturduğunu ancak bunu Türk Birliği için kullanmadığını ifade eder (Mert, 2004, s. 95). Dahası Ömer Seyfettin'in yazdıklarında “vatan muhabbeti” ve “memleketin terakkisi” gibi ifadeler görülse de burada “vatan”ın bütünü kapsamadığını, “terakki”den de İttihat ve Terakki'yi kastettiğini “kesin” görür (Mert, 2004, s. 103).

Ömer Seyfettin, yukarıda da ifade edildiği üzere *Genç Kalemler* dergisinde Türkçenin sadeleşmesine dair Türk edebiyatında derin tesir bırakacak yazılar kaleme almış, bunları dönemin başkaca dergilerinde de sürdürmüştür. Bu yazılar içerisinde Türkçenin geçmiş asırlardaki durumunu tarif ederken birtakım kavramlar kullanmayı tercih etmiştir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin büyük ihtişama kavuştuğu asırlarda yazılan şiirin ve nesir türünde eserlerin Türkçenin karşısında bir tehdit olduğunu iddia etmiş, on altı, on yedi ve on sekizinci asırdan şairleri hatırlatarak onları skolastik şairler olarak tarif etmiştir. Müellif, bu kavramla Enderun mekteplerinde yetişen şairleri hatırlatmasının yanında aslında bu mektepler öncesinde yaşamış ve Arapça, Farsça hâkimiyetinde yazan bütün şairleri kasteder. Sultan Çelebi de Enderun mekteplerinin doğuşundan önce yaşamış bir sanatçı olarak Ömer Seyfettin'de yer alır. Nesrin Karaca, Ömer Seyfettin'in Türk edebiyatı dönemlerine ve kişilerine bakışı üzerine kaleme aldığı bir yazısında onun skolastik, edebiyat-ı cedide ve “Yeni Lisan”/millî edebiyat dönemleri biçiminde bir tasnife gittiğini vurgular. Daha sonra, divan edebiyatına bakışında kronolojik bir seyir takip edildiğinde tenkit ettiği ilk ismin Sultan Veled olduğunu tespit eder (Karaca, 2020, s. 117). Bu sebepten skolastik lisan, skolastik edebiyat, Enderunca, Enderun edebiyatı, ümmet edebiyatı, divan zihniyeti gibi kavramların tamamını skolastik kavramı ile irtibatlandırarak kullanmıştır. 19. asır dünyada milliyetçiliğin varlık gösterdiği, sürekli güçlendiği ve sadece Osmanlı Devleti'nin değil batıdaki çok milletli devletlerin de dağılmasına sebep olduğu bir asırdır. Ömer Seyfettin, Türkçülüğün artık kaçınılmaz bir hâlde sahip çıkılması, öncelenmesi gerektiğinin bilincinde hareket ederek Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısının fayda vermeyeceği düşüncesi ile Türkçülüğü ve Türkçenin sadeleşerek öne çıkarılmasını savunmuştur. Ancak bunu yaparken kendi geçmiş asırlarında var olan Türk edebiyatının büyük bir kısmını batılı bir kavramı tercih ederek tarif etmeyi seçmiştir. Skolastik kavramındaki tercih bu açıdan masumane ya da şairane bir tercih gibi durmamaktadır. Klasik Türk edebiyatını, batı felsefe tarihinin bir dönemini anlatan kavram ile tarif ettiğinde onu ötekileştirmekte ve yabancılaştırmaktadır. Skolastik kavramının Hristiyan dini ile irtibatlı bir kavram olması ile müellifin klasik Türk edebiyatındaki “Türkçeden uzak dili” yargılarına bu edebiyat için ümmet edebiyatı, dinî edebiyat demesinin de ilişkisi vardır. Ömer Seyfettin'in skolastik kavramını Türk edebiyatı merkezinde nasıl kullandığına geçmeden önce bu kavramın kısaca etimolojik ve felsefi değerine bakmak gerekir.

Skolastik, kısaca Orta Çağ'da Hristiyan felsefesine verilen addır. Bu ifade, Latince “scola” yani “okul” kelimesinden gelir ve “medrese ilmi” demektir. Burada hakikati aramaktan çok din adamlarının öğretilerini tekrarlamak ve onları talim etmek esastır.

Bu kavramdan türeyen Skolastik felsefede de araştırmak değerli değildir, sadece öğrenmek öncelenir: “Skolastik, mevcut ile yetinen, mevcut durumdan memnun olan bir düşünce tembelliğidir. Üstad adına iş yapılır ve üstadların, kilise babalarının daha iyi anlaşılmasını sağlamaktan başka amaç taşınmaz” (Vural, 2016, s. 238-239). Kısaca bu şekilde tarif edilebilecek skolastik kavramının içinde müspet bir anlam, değer bulunmaz. Bu kavramın batı düşüncesinde, Hristiyan dininde ve Avrupa'nın Orta Çağ'daki siyasi, kültürel durumuyla ilişkili olduğu Ömer Seyfettin tarafından da bilinmesine rağmen o, klasik Türk şiirini ve söz konusu yıllardaki Türkçeyi ele alırken bu kavram etrafında fikirlerini geliştirir. Skolastiğin, mektep, okul kökenli, dinî bir kavram olmasıyla birtakım Türk şairlerinin medrese ya da saray mektebi olan Enderundan çıkarak Arapça ve Farsçanın tahakkümünde şiir ve nesir dilini Türkçeden uzaklaştırmaları arasında bir bağ kuran Ömer Seyfettin bu kavramı ve yukarıda söz edilen kavramları kullanmıştır.

Nâzım Hikmet Polat tarafından Ömer Seyfettin'in fıkra, makale, mektup ve çevirilerinden bir araya getirilerek yayımlanan *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri* kitabında, Ömer Seyfettin'in skolastik kavramını kullanımını kronolojik olarak görürüz. Skolastiğe yüklediği anlam, skolastik edebiyat ve dil, Enderun mektebinden çıkan şairlerin ve geçmiş asırlarda kaleme alınan nesirlerin değerlendirilmesi bu yazılarda yer alır. Bunun dışında Türkçenin sadeleşmesini teklif eden Tanzimat kuşağı sanatçılarından başlanarak Ömer Seyfettin kendi kuşağı da dâhil olmak üzere 19. asrın ikinci yarısı ile 20. asrın ilk çeyreğindeki sanatçıları tartışmaya açar. Bunlar arasında iddiaları ile yaptıkları arasında tutarsızlık olanlar da, Türkçeyi “Yeni Lisan” programına yaklaştıran hatta o uğurda kullanan sanatçılar da vardır. Çalışmanın bu kısmından itibaren Ömer Seyfettin ve skolastik meselesi çevresinde söz konusu değerlendirmeler ele alınacaktır.

1. Ömer Seyfettin'e Göre Dil Nedir?

Ömer Seyfettin'e göre konuşurken kullandığımız dil “hakikî lisan”dır. Bu dilin edebiyat eserlerinde yer alamayışının sebebi asırlardır baskınlığını koruyan ve birazdan ele alacağımız Enderun edebiyatının ruhlarda bıraktığı derin tesirdir. Tefvik Fikret'in *Lyre Briée*'yi tercüme ederken “Kırık Rübap” diyemeyişi bu izlerin yansımasıdır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 287).

Ömer Seyfettin kelimeleri ele alırken köken bakımından hangi dile ait olduklarını öncelikle, bu kelimelerin halkın konuşma diline girmesidir. Sonra, terkipli kullanım doğrudan Türkçe dışı bir kullanımdır. O sebepten “memurîn-i hükümet” ifadesi yerine “hükümet memurları” demek icap eder. İlki Enderunca, ikincisi Türkçedir. Burada yabancı olan terkiptir. Ömer Seyfettin bir diğer örnekte de şunları söyler: “Asâkir-i Osmaniye Türkçe değildir. Fakat Osmanlı askerleri pekâlâ Türkçedir. Çünkü Türk sarfının hakimiyeti altında söylenmiştir” (Ömer Seyfettin, 2016, s. 399).

Ömer Seyfettin'e göre Türk milliyetçiliğinin doğuşundan önceki zamanlar ümmet sistemi içinde yaşadığı zamanlardır. İlim, edebiyat her şey o dönemde medresenin malıdır. Kitaplar, lügatler Arapçadır. Acem edebiyatı da edebiyatın önünde bir modeldir. Medreselerde yetişen divan şairleri halkın manasını anlamadığı şiirler yazarken millet Türkiye Türkçesi konuşmaya devam etmiştir. Saz şairleri eliyle millet içinde maniler, masallar, destanlar söylenmeye devam etmiştir. Velhasıl millî edebiyat şifahî bir tarzda yaşamaktadır.

Lisan, medresede okutulan değil, mektepte öğretilen değil, anamızdan öğrendiğimiz, konuştuğumuz lisanıdır. Bir yazar, makam, mevki için edebiyatı alet yapmaz, toplumunun, birtakım efendiler zümresi değil halk olduğunu anlarsa, skolastik lisani bırakıp terkipsiz tabii lisani kullanırsa, batı edebiyatının tekniğini, çağdaş türleri bilirse, milleti avam, havas diye ayırmazsa birdenbire milyoner olmasa da devletin en büyük memurundan fazla kazanabilir, refah içinde yaşayabilir, üstelik bir de şöhret sahibi olur (Ömer Seyfettin, 2016, s. 735). Edebiyat-ı Cedidecilerin, kalemleri ile geçinememelerinin sebebi, skolastik yani medrese lisani kullanmalarından dolayı mahdut sayıda kalan okuyucularıdır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 734). Edebiyat-ı cedide skolastik lisani gerçekten kullanmış mıdır? Onların kullandığı dilin Enderun şairlerinin kelime kadrosundan çok uzakta olduğu üzerinde Ömer Seyfettin durmamıştır.

Bir başka yerde de “Edebiyat hayatın ma’kesidir. Nasıl yaşıyorsak öyle şeyler okumak isteriz” (Ömer Seyfettin, 2016, s. 798) sözlerini de yazar, kitabını okutturmak istiyorsa hitap ettiği toplumun dilini kullanmalı, skolastik dili, bugünün mizahına, fantezisine bırakmalı derken kullanır.

2. Skolastik Dil Nedir?

Ömer Seyfettin’in skolastik edebiyat hakkında doğrudan söz açtığı yazılarından biri “İskolastik Lisanımızın İflası II” başlığını taşır. Burada, Türkçenin tabiatında garip bir dengesizlik olduğunu iddia eder ve buna Türk edebiyatı tarihini numune gösterir. Burada, en sade ve tabii cümlelerin yanında en sunî ve muğlak ibarelerin bir arada görüldüğünü dile getirir. Sonra Esat Paşa, Sultan Cem, İshak ve Leyla Hanım, Nâbi, Emrî, Ziya Paşa, Nevres-i Kadîm gibi şairlerin “tabii lisan”da yazdığı beyitleri alıntılar. Divan şairlerinin istediklerinde sade bir dille yazabildikleri mümkün iken neden bunu sürdürmemişlerdir? Ömer Seyfettin’e göre onlar samimi olduklarında Türkçe yazarlar, sanata, şairaneliğe kalkınca skolastik lisana hapsolurlar. Burada da “gayr-i tabii lisan” dediği şairlerden alıntılar yapar. Bunlardan biri de Bâkî’ye aittir:

Ey pây-bend-i dâm-geh-i kayd-ı nâm u neng
Tâ key hevâ-yı meşgale-i dehr-i bî-direng (Ömer Seyfettin, 2016, s. 519)

Bu şiiirler içinde hemen Türkçeden bir iz olmadığı için skolastik lisanıdır. “İskolastik lisanda şair, bir kelimenin Türkçesini söylemeyi iktidarsızlık addeder” (Ömer Seyfettin, 2016, s. 521) diyen Ömer Seyfettin, bu şairlerin her şeyin Arapça ya da Acemcesini yazdıklarını, Arapça ve Acemce sarf ve nahiv kaideleriyle söyleyişlerine tumturak verdiklerini ancak buna rağmen tabii lisannın kuvveti ile “divan şairlerinin tehalüküne rağmen” skolastik lisana nüfuz ettiğini dile getirir (Ömer Seyfettin, 2016, s. 521).

Ömer Seyfettin, kendi devletinin, milletinin hem kendisine hem de edebiyatına düşman mıdır? Bunun cevabını en açık bir biçimde “Mazi İhya mı Edilir? İade mi?” yazısında görülebilir. Tanzimat’tan önceki hayata dönmek isteyenlerin içinde yaşadığımız milliyetçilik anlayışının ruhunu, temayüllerini değiştirerek insanları aldatmaya çalışırlar iddiasında bulunan Ömer Seyfettin, onları “Ümmet devrinin İskolastik lisanının” yeniden tesis etmekle, onu iade etmekle itham eder (Ömer Seyfettin, 2016, s. 506). Bu milletin insanları “halk” adı altında birbirine eşit, sadece meslek grupları hâlinde, aralarında fark olduğu hâlde İskolastik devri iadecileri, milleti zadegân, avam, havas gibi ayırarak parçalamak isterler. Onların bütün amaçları maziyi iade etmektir. Bu, milliyet endişesinden dönmemiştir. Bir geriye dönmeden ibarettir. Ömer Seyfettin burada, bir milletin mazisini seveceğini, mazisine hürmet edeceğini,

onu mukaddes göreceğini, onunla iftihar edeceğini dile getirir. Fakat o millet, yaşamak istiyorsa onu iade etmeyi aklına getirmesiz ancak onu ihya edebilir (Ömer Seyfettin, 2016, s. 506).

Bir başka yazısında da bu meseleye tekrar yönelir: “Tekâmül kanunlarına tâbi yaşayan bir cemiyette maziye iade etmek mümkün değildir. Millî edebiyat cereyanından sonra iskolastik lisanı hayata tekrar iade etmeğe çalışan artakalanlar da mutlaka meysul olacaklardır” (Ömer Seyfettin, 2016, s. 516).

Ömer Seyfettin, milliyet asrında böyle garip inançların yaşayamayacağını, her milletin bir millet olmasından dolayı üç dilli bir lisanın da olamayacağını iddia eder. Skolastik lisan yani divan edebiyatının dili, Türkçenin haricinde soyut bir dildir. Şairler medresede Arapça okur, model olarak da Acem edebiyatını alırlar. “Türkçe satırlarda değil sadırlarda idi.” diyen Ömer Seyfettin, millî edebiyatın halk arasında saz şairlerinde yaşadığını fakat saray kıymet vermediği için kütüphanelerde bunların kendilerine yer bulamadıklarını iddia eder. Tekkeler ise millî Türkçeyi, Enderun lisanına tercih etmişlerdir. Millî edebiyat bu yapıyla tasavvufun tercümanı olmuştur. (Ömer Seyfettin, 2016, s. 570) Saray, divan zihniyeti ifadelerini de Enderun ifadesi ile birlikte kullanır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 575).

“Ümmet hayatının muhitimizde hâsıl ettiği telâkki tarzı, dinî temayüller, şer’î kıymetler, mazinin daha birçok eski iskolastik edebiyatını vücuda getirdi” (Ömer Seyfettin, 2016, s. 575) Ömer Seyfettin, skolastik lisanı tanımlarken onu dinî edebiyat biçiminde de tarif eder (Ömer Seyfettin, 2016, s. 595). Bu edebiyat alet olmak üzere Acem aruzunu, model olmak üzere Acem aruzunu almıştır.

Ömer Seyfettin, divan edebiyatına bütünüyle karşı değildir. Hatta Osmanlı Devleti’ni kuran Türklerin en “muhterem” eserlerinden biri olarak divan edebiyatını gösterir (Ömer Seyfettin, 2016, s. 745). Taklit olarak Acem edebiyatını alsalar da Bâkî, Nef’î gibi “dahiler”, onu aslının üzerine çıkarmışlardır. Ancak bu üstünlük, devletin üstünlüğü ile aynı çizgide yürümüş, devletin çöküşü divan edebiyatını da çöküşe uğratmıştır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 745).

Ömer Seyfettin, skolastik şiir ile yeni şiir arasında mukayese yaparken ikisi arasında müşterek olmayan noktalardan bahsederken birinin mevzusuz, vahdetsiz, diğerinin mevzulu, vahdetli olduğunu iddia eder. Buna göre, skolastik lisanla, Acem aruzuyla mevzulu, vahdetli şiir yazan Hâmid ve sonrasında millî edebiyata kadar gelen şairler bir gruptan sayılır. Bunların her biri, şiirleri, edaları, üslupları, duygulanma tarzları bakımından aynı olsalar da “lisanla acem aruzu” noktasında birleşirler (Ömer Seyfettin, 2016, s. 748).

3. Enderun Argosu

Ömer Seyfettin, skolastik edebiyat ve dili tartışırken bu dili var eden sanatçıların yetiştiği mekteplerden biri olan Enderunu doğrudan çağrıştıracak ifadelerle yer verir. Bunun dışında Enderunun bir mektep olmasından dolayı aslında medreselerde Arapça, Farsça kitaplar okuyarak yetişen ve bu dillerden istifade ettikleri için Türkçe, Arapça ve Farsça karışımı “Osmanlıca” diye bir dil yaratanları eleştirmek için Enderun mekteplerini hatırlatır. Enderun edebiyatının Ömer Seyfettin’deki tarifine geçmeden önce burada bahsi edilen Osmanlıca ifadesinin nerede ve hangi tarihte ortaya çıktığını belirtmek gerekir. Ahmet Bican Ercilasun, Osmanlı Devleti döneminde dilimize Türkçe ya da bununla aynı anlama gelen Türkî dendiğini gösteren yüzlerce ifadenin olduğundan bahsettikten sonra, Osmanlıca teriminin 19. asrın ortalarında çıktığını dile

getirir. Ahmed Cevdet Paşa ile Keçecizade Fuad Paşa 1851'de yayımladıkları gramere Osmanlıca'nın kuralları anlamına gelen *Kavâid-i Osmâniyye* adını vermişlerdir. Onların yanı sıra Recaizade Mahmud Ekrem ile Ahmed Midhat Efendi de Osmanlıca ifadesini kullanmışlardır. Namık Kemal ve Ziya Paşa ise hem Türkçe hem de Osmanlıca demeyi tercih etmişlerdir (Ercilasun, 2020, s. 15). Yani Osmanlıca terimi Ömer Seyfettin'in hücumlarından yaklaşık elli yıl önce ortaya çıkmıştır. Osmanlı münevveri kullandığı dile daima Türkçe demiştir. Ömer Seyfettin, milliyetsiz, kavmiyetsiz, kozmopolit, çanak yalayıcı, dalkavuk gibi son derece ağır sıfatlarla tarif ettiği Enderun edebiyatının tesirini o seviyelerde görür ki Tefik Fikret'in "kırık" ile "şikeste" manaca aynı olduğu hâlde Türkçe olan "kırık"ı tercih edemediğini, çünkü şairin Türkçeyi sevmediğini iddia eder (Ömer Seyfettin, 2016, s. 287). Enderun edebiyatı üzerinden bütün divan edebiyatına yönelttiği eleştirilerde bu edebiyatın ahlaksızlık ve eşcinsellik muhtevası taşıdığını dile getirdiği de görülür (Polat, 2020, s. 28). Bu söylemini bir yazı dışında sürdürmemiş olması da pişmanlık ya da yanılğı içerisinde kaldığını düşündürür.

Ömer Seyfettin, Enderun argosu ile yazılmış şiirlerde, okurun mana aramamaya alıştıklarını iddia eder. Bu alışkanlığa "yanlışlığın çirkinliği" bile gözlerine çarpmaz. Ahmet Haşim'in bir şiirinde "imtizaç et-" fiilini hatalı kullandığını hatırlatır. Ona göre "imtizaç et-" Türkçe diye kullanıldığında mutlaka "ile" edatı ister. Haşim ise, "Ovanın sâyedâr-ı müphemine / İmtizâç eylemiş nücûm u bahar" beytini doğru yazabilseydi "Yıldızlar ve bahar ovanın müphem gölgeliği (ile) imtizaç eylemiş..." demesi gerekirdi, düşüncesini savunur (Ömer Seyfettin, 2016, s. 299).

Enderun Osmanlıcasıyla yazarlar artık Arap, Acem ve Frenk edebiyatının doğurduğu "çirkin ve piç" edebiyatı terk etmelidirler. Zaten gördükleri ilgisizlik onları bu gafletten uyandırmalıdır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 305).

Enderun edebiyatı, eski Nergisî ve Veysî lisanını kullanan, tuhaf ve sun'î bir icattır ve şimdiye kadar aruz vezni kullanmıştır. Genç edebiyatçılar, hece vezni kabul edip millî Türk vezniyle yazmaya başlayınca Arapça, Farsça terkip taraftarları "içtimâî bir tehlike olan milliyetsiz kalemlerini" hece veznine musallat etmişlerdir. Ömer Seyfettin, eski lisan taraftarlarının hece vezniyle Arapça, Farsça terkipleri kullanmayacaklarını düşünerek yanıldığını dile getirir. Ve Nazım Hikmet Polat'ın tespitiyle Rıza Tefik'in *Peyam-ı Edebi*'de yayımladığı "Kalenderî" şiirinden alıntılar yapar:

Hûn-ı dil nûş ettik bezm-i safâda
Zevk-i câvidânî bulduk rızâda
İfâ-yı ahd için vakt-i Kerbelâ'da
(...) (Ömer Seyfettin, 2016, s. 326).

Nâzım Hikmet Polat'a göre Ömer Seyfettin, bu şiirden amacına uygun kısımları almıştır.

Ömer Seyfettin'in skolastik meselesi ve eski-yeni lisan çatışmasına dair kaleme aldığı yazılarından en dikkat çeken "Halk nedir?" başlığını taşır. Ona göre halk, "bizim" tanımadığımız bir şeydir. Türklerden kim okumuşsa halkından uzaklaşmıştır. Şair ve edebiyatçılar, geçmişte de Türk adı altında bir millet olduğunu düşünmemişlerdir. Bir başka yazısında "Halk anladığını okur, Medrese lisanının vakıa ilmî kıymeti çok büyüktür. Kendine mahsus bir bedaati vardır. Fakat halka bununla

hitap olunamaz” (Ömer Seyfettin, 2016, s. 735) diyerek halk ve dil ilişkisini ele almıştır.

Ömer Seyfettin’e göre üslubun sırrını iskolastik lisanın haricinde yazılmış eserler gösterir. Şairler, yazarlar kalabalıklardan beyanlarıyla ayrılırlar. Onların kelimeleri, sarfi, nahvi halk ile ortaktır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 588).

Enderun argosunun “en yüksek iki heykeli olan” (Öksüz, 2016, s. 127) Nergisi’nin ve Veysi’nin yazdıklarına, onların kullandığı secilere dayanacak bir kulak yoktur. Hâlâ yaşayan Enderun edebiyatının Arapça, Acemce terkipleri dayanılacak şeyler değildir. Babıali lisanı, Tanzimat dili de Enderun edebiyatından “azman”dır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 327). Ömer Seyfettin’e göre bir milletin kendisinden bu kadar geçmesine tarihte pek az tesadüf olunur. Neyse ki felaketler imdada yetişmiş, Türkler “Biz varız!” demeye başlamışlardır. Burada geçen “felaketler” ifadesi üzerinde durmak gerekir. Çünkü Ömer Seyfettin’in dil düşüncelerinin ardında milliyetçi duygularını harekete geçiren savaşlar, isyanlar, ölümler ve toprak kayıpları vardır. Agâh Sırrı Levend, Ömer Seyfettin’in sınır boylarında komutan olarak bulunduğu sırada birçok felaketi gözleri ile görmesinin onun edebî kişiliğinin bu yolda gelişmesinde büyük tesiri olduğunu dile getirir: “Bir yandan gerçekle karşı karşıya bulunmak ondaki milliyet duygularını kamçılarken, öte yandan da yabancı dilde okuduğu eserler onun ince zevkinin gelişmesine yol açmış ve onu eski edebî dilden bir tikslenme ile uzaklaştırmıştır” (Levend, 1972, s. 317) diyerek Ömer Seyfettin’in dil hassasiyetinin kaynaklarına işaret eder. Ömer Seyfettin kendi zamanına kadar, Enderun edebiyatının hiç değişmediğini dile getirir. Şinasi “atf-ı tefsiri” denilen “soğuk ve mantık düşmanı lehimleri” kaldırmıştır. Millî sarfın istiklalini bozan Arapça, Farsça terkiplere dokunmamıştır. Kendilerine “üdeba-yı cedide” diyen Enderun lisanını Farsça yerine Fransa tercümanlığına âlet eden edebiyatçılar da Türklüğü duymamışlardır. Onlar bir milletin ancak dilinde yaşayacağını bilmedikleri için o kadar güzel konuştukları İstanbul Türkçesiyle yazmamışlardır. Tevfik Fikret, Halit Ziya, Faik Âli gibi sanatçılar nazarında kendi lisanını edebiyatta görmek isteyen bir Türk milleti yoktur (Ömer Seyfettin, 2016, s. 327-328). Bu isimlerden Halit Ziya yıllar sonra kaleme aldığı bir yazısında Ömer Seyfettin’in kendisi hakkında söylediklerinin aksine hikâyecinin üslubuna bakışımı gösterir. Halit Ziya, 1930’larda gazete ve dergilerde yayımladığı yazılarından derlenen *Sanata Dair* kitabında Ömer Seyfettin’in hikâyelerinin “Göz kapayınca yaşıyor gör[ülmesini]” ancak “çıplak” üslubuna bağlar (Uşaklıgil, 2019, s. 158).

Ömer Seyfettin’e göre bütün hayat ve hakikat, halkın ruhudadır. Onlar, Enderun edebiyatının hiçbir terkiğini, kendi selikasına, kendi şivesine, kendi tecvidine uydurmadan Türkçeye sokmamıştır. Kanunlar, hükümetler, âdetler, ayinler hep onun ruhandan doğmuştur. Halk, Enderun edebiyatı ve lisanını kabul etmemiştir. Ömer Seyfettin dikkat çekici bir iddia ile bu halkın hâlâ kitap okumamasını bu lisanı kendisinden addetmemesine bağlar (Ömer Seyfettin, 2016, s. 329). Yoksa halk nankör değil, âlicenaptır. Ömer Seyfettin burada, şimal Türklerinden genç yaşta vefat eden şair Abdullah Tukayef’e kendi halkının nasıl sahip çıktığını ve onu okuduğunu anlatır. Oysa bizim Arapça, Farsça bilenlerimiz bile Enderun edebiyatçılarını okumak istemezler.

Ömer Seyfettin bu meseleyi “Türkçeye Karşı Enderunca” başlığını verdiği müstakil bir yazıda da işler. 14 Mayıs 1914 tarihli bu yazı, Türklerin başına gelen son felaketlerden sonra milliyetlerini idrake başladıklarını iddia eder. Bu idrak, Türkçenin

değerini anlamakla başlamıştır. Ömer Seyfettin, “sevgili ve güzel lisanımız” dediği Türkçenin “acıklı tarihine” de sözü burada getirir. Ona göre dedelerimiz at üstünde fetihler yaparken sanatla uzun uzadıya meşgul olamamışlardır. Osmanlıları da cihangir olduktan sonra Türkçe olmayan saray edebiyatını himaye etmişlerdir. Konuşulan Türkçenin edebiyatı da tekkelerin karanlıklarında, saz şairlerinin dilinde yaşamıştır. Ömer Seyfettin için Enderun edebiyatı da Türkçede bir ikilik meydana getirmiştir. Konuşma lisanı Türkçe, yazma lisanı Arapça, Acemce ve o nispette olmayan Türkçeden mürekkep “tuhaf ve milliyetsiz” kalmıştır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 333). Tanzimatçıların adlandırmasıyla üç dilli Osmanlı bürokrasisinin ve edebiyatının dili lisan-ı Osmanî’dir. Ömer Seyfettin’in “Enderunca” dediği dil budur.

“Milliyetsiz” Enderun lisanının hâlâ devam etmesi bir inattan öte anlam ifade etmez. Türkçenin bir kafiye lügati yoktur (Ömer Seyfettin, 2016, s. 336). Ömer Seyfettin, eski Osmanlı nesrinden uzunca bir cümleye yer verir. Orada “Bu iki neşidelerini” ifadesini seçer. Ona göre bu ifade Türkçeye aykırıdır. Çünkü Türkçede “Bir ismin evveline edat gelirse o isim cem edatı alamaz.” kaidesi vardır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 336) bu kaideyi İstanbullular bilir ancak yerli Yunanlılar bilmezler.

Enderun edebiyatına bir başka tarif ve isim ilavesi de “Osmanlıca Değil Türkçe” yazısında yer alır. Bu dil, şekil ve tarz itibarıyla İskenderiye edebiyatını andıran eski milliyetsiz edebiyattır. Türkler her ne yapılsa yapılsın Osmanlıca denilen Enderun dilini, meylî, mahbuplu divan sayfaları arasında bırakacaklardır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 345).

4. Tanzimat ve Edebiyat-ı Cedide’nin Dil ile İlişkisi

Ömer Seyfettin’e göre Tanzimat’tan sonra skolastik edebiyatın hayatı bir “artakalıştan” ibarettir. Realiteye (şe’niyet) uymadığı her gün göze çarpar. Tanzimatçıları, harssız bir medeniyet kurmaya çalıştıkları gibi edebiyatçıları da tabii lisanlı bir “asrî edebiyat” yapmaya çabalamışlardır. Millet ile ümmeti birbirinden ayırmayı becerememişlerdir. Bu hakikati sezen Ziya Paşa olmuştur (Ömer Seyfettin, 2016, s. 513). O, Tanzimatçıların gördüğü ve Osmanlı dediği halkın Türklerden ibaret olduğunu fark etmiştir. Rumlar, Ermeniler, Sırlar, Arnavutlar yine bu isimle anılmakta, milliyetlerini korumaktadırlar. Bunu ayırt eden Ziya Paşa’nın görüşü birdenbire değişmiştir. O, Ömer Seyfettin’e göre milleti, ümmet sandığı zamanlarda “Avrupa mukallitliğine” hücum ederken, Arap’ı, Acem’i taklidi mübah görmüştür. Sonraları kitaptan öğrenilen skolastik lisanın düşmanı olmuştur. Fakat “artakalanları”, “nebâtî uykusundan” uyandıramamıştır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 513-514).

Tanzimat’ın ilanından sonra millet “demokrat” bir hâl almıştır. Ayan ve reaya arasındaki ayırım kalkmış, herkes eşitlenmiş ve “halk” kabul edilmiştir. Böyle bir ortamda skolastik divan edebiyatının bir rolü olmaması gerekirken, o hayatını sürdürmüştür. Oysa matbuat ve gazeteler herkes için yayımlanır. Lisan da herkesin lisanı olması gerekirken skolastik lisan itibarından bir şey kaybetmemiştir. Ömer Seyfettin’e göre Ziya Paşa’nın isyanı bunadır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 515).

Ömer Seyfettin, Tanzimat kuşağının da eski dille muhasebesinden yeni lisanın aleyhine bir netice ile çıktıklarını düşünür. Onlar, harsla medeniyetin farklı şeyler olduğunu göremeyerek tabii lisanla iskolastik lisanın farkını anlayamamışlardır. Bunlar arasında başta Şinasi gelir. Şinasi ve arkadaşları skolastik edebiyat dilini Türkçe, konuşulan tabii Türkçeyi Patuva sanmışlardır. Patuva, taşra ağzı, ilkel, tuhaf, yapmacık ağız anlamına gelir (Ömer Seyfettin, 2016, s. 511). Tanzimatçıları, ümmet zihniyetinden

kurtulamamışlardır. Onların fikirleri batı edebiyatından mülhemdir ancak lisanları doğunun eski dinî lisanıdır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 513).

Türk edebiyatı tarihinde sade dil ile bunun zıddı olan şiirlerin bir arada yer almasını muvazenesizlik olarak değerlendiren Ömer Seyfettin'e göre bu muvazenesizliği Ziya Paşa gibi sezenler olmuş, onlar sade yazmayı istemişlerdir. Ancak sadece istemek yetmediği için bir yol kat edememişlerdir. Ömer Seyfettin bu hamleleri "münferit" adımlar olarak değerlendirir. En son kendi kuşağından sayılabilecek Tevfik Fikret'in "Balıkçılar", "Hasan'ın Gazası" gibi bir iki parçası istisna, tabii dile uzak bir şair olduğunu dile getirir (Ömer Seyfettin, 2016, s. 522). "Hâsılı, iskolaistik lisan sun'î bir şeydi. Fakat kendisine verilen kıymet, ümmet teşkilatının kuvveti onu tabii lisanâ hâkim kılıyordu" (Ömer Seyfettin, 2016, s. 523) diyen Ömer Seyfettin, bu durumun Tanzimat'tan sonra da devam ettiğini dile getirir. Ancak "cemiyetin hayat telakkisi" bu dile karşı tavrını koymaya başlamıştır. Batının edebî türleri ve tercümelemler ile tabii dil yazıya girmeye başlamış, Şemseddin Sâmî gibi skolastik dilin gayr-i tabiiğini, hayata ve hakikate uygunsuzluğunu görenler tabii dile dönmek için tavsiyelerde bulunmaya başlamışlardır. Bu sırada ortaya "tasfiyeciler" adı altında bir grup çıkmıştır. Yazdığımız lisanın Türkçe olmadığını, lisanımızda ne kadar Arapça, Farsça kelime varsa hepsini çıkarıp atmak gerektiğini, yerlerine asıl itibarıyla Türkçe kelimeler koymayı teklif etmişlerdir. Ömer Seyfettin, tasfiyecilerin görüşlerini "ilme, şe'niyete son derece muhalif" sözleriyle karşılamıştır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 523). Çünkü dünyada karışmamış bir ırk olmadığı gibi bir lisan da yoktur. Türkçede de Arapçadan, Acemceden birçok kelime vardır. Kalp, ateş, Allah, maraz, millet, devlet gibi kelimeler "en halis Türkçeden daha halis Türkçedir" (Ömer Seyfettin, 2016, s. 523). Tasfiyeciler bunu görememişlerdir. Var etmek istedikleri dil, skolastik lisandan daha kötü ve daha anlamsızdır. Zeynep Korkmaz da bir yazısında Ömer Seyfettin'in "Tasfiyeciler"e karşı tutumuna değinir. Korkmaz'a göre Ömer Seyfettin, tasfiyecilerin "dilde açacağı büyük gedikleri iyi kestirebildiği için" onlara iltifat etmemiştir. Ancak o, bir filolog olmadığı, dil meselesine sadece edebiyatçı olarak bakabildiği için bazı eleştirileri de hak eder. Mesela görüşlerine tam bir açıklık getirememiş, tekliflerinin sınırını iyi çizememiş, "Türk diline Türk sarfı hâkim olmalıdır." rağmen millî bir dilin yaratılabilmesini Arapça, Farsça kuralların dilden atılmasına bağlamış, dilin ihtiyacı olan yeni kelimelerin üretilmesinde Türkçe eklerin de kullanılabilmesine işaret etmiştir (Korkmaz, 1980, s. 9). Skolastik lisanın yapaylığına tahammül edemeyen bir başka grup da "Yeni Lisancılar"dır. Ömer Seyfettin burada, "Yeni Lisancıların", "Lisaniyat ilminin muarefelerine göz yumma"dıklarını dile getirir ve birtakım iddialara yer verir. Buna göre üç lisandan oluşan bir lisan olamaz, bir dilden diğerine kelime geçebilir fakat bu kelimeler geçtiği dilin bünyesine uyarak değişebilir, bir dilden diğerine sarf, nahiv kuralı geçemez. Tabii dil, her milletin konuştuğu dildir. Sanat için başka bir milletin dili taklit edilerek sunî bir dil meydana getirilemez (Ömer Seyfettin, 2016, s. 524). Yeni Lisancılar, Ömer Seyfettin'e göre yazarken de tabii dil ile sunî dilin arasındaki sınırı bulmuşlardır. Buna göre, Arapça, Acemce kaideleriyle yapılmış terkipleri kullanmamak, klişe hâline geçmiş ıstılahlar haricinde sadrazam, sevk-i tabii gibi Arapça, Acemce çoğul kaideler kullanmamak, yine ahlak, Müslüman, edebiyat gibi klişe olmuşlar hariçtir. Konuşulan dilde yerleşmiş, kabullenilmiş yabancı kelimeler Türkçedir. Fakat alışılmamış "cezir itibarıyla Türkçe kelimeler" Türkçe değildir. Bunları kullanmamak da Yeni Lisancıların formülleri arasındadır.

Tanzimat kuşağının talebesi olan Edebiyat-ı Cedîde erkânı da bu skolastik lisanı bırakmamışlardır. Onlardan sonra gelen Fecr-i Âticiler aynı amaca yönelindikleri hâlde muvaffak olamamışlardır. Çünkü skolastik edebiyat gibi skolastik dil ve aruz da son bulmaya başlamıştır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 513).

Ömer Seyfettin kendi kuşağı sanatçıları ele alırken onların eski lisanın klişeciliğinden kurtulamadığından bahseder. Skolastik edebiyattan her ayrılan, millî edebiyata da dönmemiştir. Sözelimi Edebiyat-ı Cedideciler tabii lisanı göremedikleri gibi millî vezinlerin de farkına varamamışlardır. Onlar dinî edebiyatın ecnebî aleti olan Acem aruzunu sürdürmüşlerdir. Ömer Seyfettin, bunların yazdıklarının Türklüğü kıymetten düşürüp taklitçiliğe, Levantenliğe mühim bir kıymet veren uğursuz ve Türk milliyetine muhalif kitaplar olduğunu söyler (Öztürk, 2020, s. 209). Yeni Lisancılar ise halk içinde yaşayan vezinleri alarak “en samimî hislerini onunla terennüm” etmişlerdir (Ömer Seyfettin, 2016, s. 595). Mesela Halit Ziya'nın bütün teşbihleri mücerrettir. Yani teşbih için teşbih yapılmıştır. Tevfik Fikret de “Çocuk o vaz'ı yetimanesiyle bir dürr-i nâb” mısraında aynı duruma düşmüştür. Burada çocuk “dürr-i nâb”a benzetilir. Neden böyledir? Çünkü meşhur “dürr-i yetim” klişesi vardır. Enderun edebiyatı nasıl bu klişeler üzerine yükselmişse Halit Ziya gibi, Fikret gibi yeni nesilden sanatçılar da burayı terk etmekte inat ederler. İşte Enderun edebiyatı budur. Ali Canip Bey, bu klişecilikten millî edebiyatımızı kurtarmak ister (Ömer Seyfettin, 2016, s. 402).

Tevfik Fikret, Ömer Seyfettin'e göre nazımda bir otoritedir ancak bu, Osmanlıca nazım için geçerlidir. Kendi şiiri, aruzu ile Enderun lisanını birleştirmeye kalkmıştır. Bunda da başarılı olmuş ancak bir şeyi ihmal etmiştir. Kısa okumak kusuru anlamına gelen zihafa sebebiyet vermemek için medli Arapça, Acemce kelimelerin bir hecesini ikiye çıkararak uzatmıştır. Tevfik Fikret'in “Yüzünde gölgesi meşhûd çektiği mihenk!” mısraındaki “meşhûd” kelimesi üzerinde duran Ömer Seyfettin, bu kelimenin uzun okunmasını fena, Arapça olduğu için kısa okunmasını daha fena bulur. İstanbul Türkçesinde ise “latif ve küçük” bir med vardır. Ali Canip Bey, onu bulmuştur. “Kaldırımlar bütün sükût, uyku”(Ömer Seyfettin, 2016, s. 402)...

Ömer Seyfettin, Tevfik Fikret'e dönük eleştirilerini başka yazılarında da sürdürür. “Genç Kızlarımız İçin Altı Derste Tabii Yazmak” yazısında Tevfik Fikret'in bir şiirinden alıntı yapar ve bu şiirde geçen “tutuk, dest, şeb, zıll, düş, taab, pây, girân” kelimelerinin tabii lisanında olmadığını, bu kelimelerin sırasıyla “duvak, gece, gölge, hayret, yorgunluk, ayak, ağır” anlamlarında Türkçelerinin olduğunu vurgular. Ancak “Sevgili Fikret”, bu Türkçe kelimeleri güzel ve ahenkli bulmayarak, Arapça, Farsça sözlükleri açar ve bunların “sözde güzellerini” bulur (Ömer Seyfettin, 2016, s. 570).

5. Ömer Seyfettin'in Çağdaşlarına Bakışı

Ömer Seyfettin kendi kuşağı sanatçıları değerlendirirken hakikî lisan dediği Türkçeyi “Yeni Lisan” programı dâhilinde kullananlarla skolastik dili sürdürenler olarak ikiye tasnif eder. Ona göre, çağdaş bir sanatçının eski lisanı kullanırken imâle, zihaf, ikâ [usul] hatası yapması onun kabiliyetsizliğinden değil, eski lisanın yapısından ileri gelir. Ömer Seyfettin “Enderun argosu” dediği bu lisanın dimağa intiba etmeyen yabancı kelimeleri yanlış kullandırmasının sanatçının hatası olmadığını, bunu tabiatın bir adaleti, adil bir tezahürü olduğunu dile getirir. Eski lisanın terbiyesinden geçen sanatçıların onlarca yıllık itiyatlarını değiştirmesi mümkün değildir ancak gençlerin en ufak bir tetkik ve tecrübe zahmetine girmeden maziye uyması, Enderun argosuyla terennüm ederek milletin lisanına, anasının diline yabancı kalması kabul edilemez. (Ömer Seyfettin, 2016, s. 288) Bütün gençlerde manzara böyle değildir. Onlar

“Dünyanın en güzel ve ahenkli lisanı olan” Türkçeyi yalnız avama ve kadınlara bırakmamış, eski lisanla yani “Enderun argosu” ile milletine yabancı kalmamıştır. Ömer Seyfettin burada “kapitülasyonlar” diyerek yine eski lisana bir kavram getirir. “Yeni Lisan”cılar, “Türkçeyi boğan”, bilime, tabiata zıt kapitülasyonları atmaya kalkmışlardır. Bu kapitülasyonlar Ömer Seyfettin’e göre basit, sade ve mükemmel Türkçe sarfinin üzerine saldırmış “ejderha”lardır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 291). Kapitülasyonlar, yabancı terkip kaidelerinden ve edatlarından başka bir şey değildir. Kapitülasyon kavramını o dönemde Ömer Seyfettin’den başka Ziya Gökalp’ın da kullandığı Yusuf Ziya Öksüz iddia eder. Öksüz, *Genç Kalemler* dergisinde “Genç Kalemler Tahrir Heyeti” imzasıyla çıkan bir yazının “söyleyiş ve muhteva itibarıyla” Ziya Gökalp’a ait olabileceği üzerinde durarak yazıdan alıntılar yapar. Orada “Yüz milyonluk soyumuzu her şeyden evvel bir gösterecek dilimizin kapitülasyonlarını atamadık: hâlâ çerağ-ı köhne’yi, nûş eyleyen taassüb sahipleriyle beraber ecebî kaidelerinin tahakkümünden kurtulamadık.” ifadesi geçer (Öksüz, 2016, s. 111). Buradan da anlaşıldığı üzere kapitülasyon, Türkçenin Arapça ve Farsçaya tanıdığı imtiyazlardır. Bir devletin kendi sınırları içerisinde yabancı devletlere tanıdığı hak ve onlara verdiği ayrıcalıklardır. Bu, bir bakıma devletin güvenliğine tehdittir. Ömer Seyfettin ya da Yeni Lisancılar kapitülasyon ifadesini kullanarak Türkçenin yabancı dillerin işgaline açıklığını vurgulamak isterler. Ziya Gökalp dil hususundaki görüşlerini *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak* kitabında ele alırken de kapitülasyon kavramına değinir ve şunları söyler: “Türkçede Arap ve Acem lisanlarının kapitülasyonları ilga olunacak, bu iki lisânın ne sigaları, ne edatları ne de terkipleri lisânımıza idhâl olunmamak” (Öksüz, 2016, s. 152). Buradaki “idhâl olunmamak” ifadesinden de kapitülasyon kavramının dil ile yan yana neden kullanıldığı daha açık bir biçimde anlaşılır. Kapitülasyon kavramı vesilesiyle Bilge Ercilasun’un bir tespitine de değinmek gerekir ki o da şudur: “İzmir’den Selânik’e Türkçü Necib’in tesirlerini de taşıyarak gelen Ömer Seyfettin’i asıl etkileyen, fikirlerine yön veren, sistematize eden ve şuurlandıran Gökalp olmuştur” (Ercilasun, 2013, s. 73).

Yakup Kadri, Ömer Seyfettin’in “Yeni Lisan” hakkındaki fikirleri aleyhinde birtakım görüşler ileri sürmüştür. Orada millet yerine “budun” demenin nasıl mümkün olacağını sormuştur. Ömer Seyfettin böyle bir değişikliğin kendi müfredatında olmadığını dile getirir. Ömer Seyfettin, Yakup Kadri’ye cevap verirken Enderun argosuna yeni tarifler getirir. Ona göre bu dil, vatansız ve milliyetsiz bir dildir (Ömer Seyfettin, 2016, s. 294). Bu dil yabancı dil kuralları ile yapılmış, yapay, tabiata aykırı terkiplerle, Nergisî’nin, Abdurrahman Şeref’in, Süleyman Nazif’in hatta Ahmet Haşim’in dilidir. Ancak bu dilin karşısında dimağıyla okuyan, düşünen, takdir eden kuvvetli ve uyanık bir Türk gençliği vardır. Yeni Lisan mensuplarının Türkçenin durumu ve geleceği üzerine zaman zaman sert tartışmalara girdikleri bilinir. Burada adı geçen Süleyman Nazif de bu tartışmaların taraflarından biridir. Bu çalışmada da sözü edilen tasfiye hareketlerinde “Osmanlıların âtisi için bir hayır ve selamet” göremeyen Süleyman Nazif, Türk edebiyatının mevcut şeklinin bir veya birkaç kişinin şahsî değerlendirmesine kurban edilemeyeceğini, bunun altı yüz senelik bir geçmişi olduğunu vurgulayarak dilde sadeleşme hareketlerine endişe ile yaklaşır (Gür, 2020, s. 256).

Yeni Lisancılara getirilen eleştirilerden biri de onların yeni bir dil icat etmeye çalıştıkları ve birtakım kaideler ortaya koydukları biçimindedir. Ömer Seyfettin ikisine de itiraz eder ve Yeni Lisancıların kaideler koymak istemediklerini, vaktiyle

Enderuncuların getirdiği, halkın anlamadığı terkip kaidelerini ve yabancı edatları kaldırmak istediklerini dile getirir. Dilbilgisi ile (lisanîyat) biraz meşgul olanlar bile Enderun lisanının münasebetsizliğini, manasızlığını anlamıştır. Ömer Seyfettin'e göre “millî edebiyat iştiyakı, millî sarfın hâkimiyeti iddiasını da doğur”muştur (Ömer Seyfettin, 2016, s. 400). Nergisî lisanının devam ettiricisi olanların dili dolaştıran, lehçeyi bozan yavruları, yakında mey, mahbup, saki secilerinin kaybolması gibi kaybolacaklardır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 400).

Ömer Seyfettin, “Yeni Lisan”ın Enderun dili karşısında savunmasını yaparken Ali Canip'in şiir ve nesirlerinden çokça istifade eder. Süleyman Nazif'e seslenirken de Ali Canip'in “O” başlıklı manzumesini gösterir ve bu şiirin Türkçenin son zamanlarda ne kadar işlendiğine güzel bir örnek olduğunu iddia eder. Ali Canip'in dili, Enderun argosunu müthiş bir iflasa sürükleyecektir.

O
Yayılırken geceler süslü, açık mâvi göğe
O geçer, işte o meçhul, o görünmez gölge...
Ve uçar, tozlu, karanlık yolun üstünde erir.
Kim bilir, belki de ondan geceler şüphelenir:
Arkasından bakarım, hisli, sönlük bir rüzgâr
Koşarak geçtiği yerlerde hazin bir şey arar.
(...) (Ömer Seyfettin, 2016, s. 298)

Ömer Seyfettin'in meşhur yazılarından biri de “Ali Canib Bey ve Sanatı” başlığını taşır. Burada “Yeni Lisan” adı altında hakikî Türkçeyi konuşulan dili ortaya çıkarmak isteyen Türk gençliğinin, “gayr-ı millî” Enderun edebiyatının terkipli edebiyat dilini bir kenara bırakmaya arzu ettiklerini anlatır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 398).

Ömer Seyfettin kendi kuşağı sanatçıları ele alırken “millî şiir” meselesinden de bahseder. Millî matemler, millî sevinçler konuşulan lisanla yazılmalıdır. Yazarken, konuşulan saf ve sade Türkçeyi bir kenara iterek Arapça, Farsça terkiplerin, selika, [konuşma tarzı] şive ve duygularımıza muhalif bir düzen ile yan yana getirilmesinden oluşan “sun”i Enderun lisanını” terennüm eden şairlerden biri de Ali Ekrem'dir. Ömer Seyfettin'e göre o, tayyareciler için yazdığı şiirde Türkçeyi tercih etmemiştir. Ali Ekrem bu şiirinde mümkün olduğu kadar eski, yabancı kaidelerle yazmış, Türkçenin yalnız kelimelerini değil, selikasını, sarfını, [şekil bilgisi] cereyanını da sevmediğini göstermiştir (Ömer Seyfettin, 2016, s. 302). Ömer Seyfettin burada şiirden bir kısım paylaşır:

Vatan ey (fîkr-i âsmân-ı peymâ)
Vatan (enhâ-yı zâr-zârından
Vatan evladının mezarından
Bakıyor tâbiş-i güzârından
Ona cûşân olur nücûm-ı semâ
(...) (Ömer Seyfettin, 2016, s. 302)

Bu millî matemi bir de Aka Gündüz yazmıştır. “Yaşayan Ölüler” başlıklı bu şiirde şair, konuşulan Türkçe ve millî Türk veznini tercih etmiştir. Orada şevket, gayret,

hamiyet, saik, layık, gafil, küfran gibi kelimeleri Türkçe addetmiştir. Çünkü bu kelimeler konuşma diline girmiş, manaları her Türkün malumu olan kelimelerdir (Ömer Seyfettin, 2016, s. 303). Aka Gündüz'ün “Yaşayan Ölüler” şiirine de yer verir:

Gökte bulutlara bir yoldaştınız,
Denizler aştınız, dağlar aştınız,
Hilâl nuru gibi uçup taştınız,
En sonra düştünüz toprak üstüne,
Tarihte bir altın yaprak üstüne.
(...)(Ömer Seyfettin, 2016, s. 303)

Ömer Seyfettin, çağdaşı gençlerin konuşulan Türkçe, millî vezinlerle terennüme başladıklarını ancak Enderuncanın da susmadığını dile getirir. Bu dili kullananlar “Tabiatın muzafferiyetine karşı gelmek” (Ömer Seyfettin, 2016, s. 335) istemişler, milliyetçiliğin genel bir manzara kazandığı yirminci asırda “hiçbir Türkün anlamayacağı” dört yüz sene evvelki Enderun lisanını sürdürmüşlerdir. Ömer Seyfettin burada, Ali Ekrem Bey'in *Peyam*'daki son şiirlerinden birini örnek verir:

Bugün cebîn-i vakûr-ı dehâetinde onun
Durur zuhûra müheyyâ bevârik-ı zucret;
Ziyâ-yi çeşmine âkis leyâl-i fitrat,
Gurûb-ı sayfa düşen bir güneş kadar yorgun.
(...) (Ömer Seyfettin, 2016, s. 335)

Ömer Seyfettin, bu şiirdeki terkiplerin bizim ruhumuza yabancı olduğunu iddia eder. Üstelik bu şiirler Türkçe olmadığı gibi bunları bir Arap'ın ya da Acem'in okuması durumunda anlayamayacağını düşünür ve bu meseleyle ilişkili “Kimin için edebiyat yapılıyor? Türkler için mi? diye sorar. Sonra da Türklerin Enderunca bilmediğini, Ermeni, Rum ve Yahudilerin de Enderun lisanı bir yana bizim harflerimizi bile tanımadıklarını hatırlatır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 335).

Meşrutiyet seneleri, şark medeniyetinden ayrılıp, garp medeniyetine girişin yorgunluğu ile geçmiştir. Kıyafetler, fikirler, umdeler, anlayışlar değişmiş, ümmet sisteminin neticesi olan divan edebiyatı, Tanzimat'la birlikte itibarını kaybetmiş, çağdaş edebiyat eğilimleri baş göstermiştir. Edebiyat-ı Cedide ümmet çağının dilinden başka her şeyini terk etmiştir. Ancak bu karmaşık dönemde Ömer Seyfettin'e göre edebiyat-ı atakacılar, edebiyat-ı cedideciler ve millî edebiyatçıları olmak üzere üç grup ortaya çıkmıştır. Edebiyat-ı atakacılar, skolastik lisan, edebi lisandır, klasik edebiyatımız, divan edebiyatıdır, Türkçe diye bir dil yoktur, vezin yalnızca Acem aruzudur demişlerdir. Ömer Seyfettin'e göre bu ölmüş fikri, Ali Emiri Efendi, Cudi Efendi, Şevket Avni Bey, Yahya Kemal Bey gibi isimler yaşatmaya çalışmaktadır (Ömer Seyfettin, 2016, s. 619).

Ömer Seyfettin öte yandan, bir yazısında eski dili sürdürenler arasında en şair olanın Yahya Kemal olduğunu da dile getirir. *Yeni Mecmua*'da çıkan gazelleri, şarkıları için, “İskolastik lisanın tam bir zevkini haizdir” der (Ömer Seyfettin, 2016, s. 746). Türk edebiyatı tarihi, kişilerin, kişiler hakkındaki yorumlarının büyük nispette birbirini inkâr eden noktalara vardığı sayısız numune ile doludur. Ömer Seyfettin de 1917'nin

başlarında hatıra defterine Yahya Kemal için “Bu edebiyatımızın Kabakçı Mustafa’sıdır. Yalan yanlış her şeye itiraz eder. Cânîp ona ‘edebiyatımızın katırı’ diyor. Yani bir eser doğurması ihtimali yok.” diye yazar (Ayvazoğlu, 2013, s. 272). Beşir Ayvazoğlu’nun *Yahya Kemal Eve Dönen Adam* başlıklı Yahya Kemal sözlüğünde ikili arasındaki münasebetlerin çeşitli boyutları görülebilir.

Sonuç

Ömer Seyfettin’de skolastik kavramı etrafında dil, eski Türk edebiyatı ve çağdaşı sanatçılara dair değerlendirmelerinin ilki 1912 yılında *Yirmici Asırda Zekâ* dergisinde, sonuncusu 1919’da *Zaman* gazetesinde yayımladığı yazılarından hareketle ele alınmıştır. 1911’de *Genç Kalemler* dergisinde “Yeni Lisan” manifestosu denebilecek dil görüşlerini ortaya koyan Ömer Seyfettin, bu manifestonun neden ortaya çıktığını gerekçelendirirken klasik Türk şiirine sıkça atfı yapmıştır. Özellikle 16, 17 ve 18. asırda yazan şairlerin, nesir sahiplerinin Arapça ve Farsça hâkimiyetinde yazmaları, Türkçe, Arapça ve Farsçadan mürekkep Osmanlıca adı verilen bir dil ortaya çıkarmalarını eleştiren Ömer Seyfettin kendisine skolastik kavramını anahtar kavram olarak almıştır. Bu kavram asıl itibarıyla Orta Çağ’da Hristiyanlığın daha açık bir biçimde anlaşılabilmesi için geliştirilen felsefi bir akım ya da dönemdir. Kiliselerde din öğretilerinin ortaya çıkarılması için geliştirilmiştir. Etimolojik olarak “scola” yani “okul” kelimesinden türetilen skolastik, saray mekteplerinde ya da medreselerde doğu dilleri ile terbiye olan klasik Türk şiiri şairlerinin dilini eleştirmek için Ömer Seyfettin’e yol göstermiştir. Buradan hareketle müellif, klasik şiirin dilini, skolastik dil, Enderunca, Enderun argosu, saray zihniyeti, gayrimillî dil, milliyetsiz dil gibi kavramlarla karşılamıştır.

Bu çalışmada, Ömer Seyfettin’in nesirlerinden hareketle onun dile bakışı, skolastik edebiyatla neyi eleştirdiği, “Yeni Lisan” programını neden gerekli gördüğü, milliyetçiliğin doğuşu ile beraber Türklük düşüncesini neden kaçınılmaz gördüğü, Tanzimat’tan kendi kuşağına kadar modernleşme ve sadeleşme taraftarı olan edebiyatçıların istediklerini uygulamakta neden yetersiz kaldıkları ve kendi kuşağı sanatçılarından kimlerin “Yeni Lisan”ı hayata geçirebildiklerine dair görüşleri ele alınmıştır.

Ömer Seyfettin’in Arapça ve Farsçanın tahakkümünde, Türkçenin gramer yapısını bozacak derecede dile zarar verdiklerini düşündüğü klasik dönem Osmanlı şairlerini, Tanzimat yazarlarını ve kendi kuşağını ağır ifadelerle eleştirdiği görülür. Bunu yaparken geçmiş ile şimdi arasındaki bağı koparmak için kültürel muhitlere yabancı, Türk tarihi ve düşüncesinde bir karşılığı olmayan “skolastik” kavramını kullanmıştır. Onun, Osmanlı şairlerinin bir kısmının medreselerden ve saray mektebinden yetişmesinden dolayı o şairlerin mektepli sanatçılar olduklarını ifade etmek için bu kavramı tercih ettiğini düşünmek doğru ancak yetersizdir. Klasik Türk şiirinde bir grup şairi “skolastik” diye tarif ettiğinde onları ötekileştirmekte, Türk şiirinden uzaklaştırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Ömer Seyfettin’in güçlü bir kavram tercihiinde bulunduğu ifade edilmelidir. Son noktada, Ömer Seyfettin, büyük oranda *Genç Kalemler* dergisindeki yazıları ile savunduğu Türkçenin kısa sürede edebiyat dili olduğunu görmüş, Enderunca diyerek eleştirdiği dilin II. Meşrutiyet yıllarında nesir ve şiirden uzaklaşmaya başladığına tanıklık etmiştir.

Kaynakça

Ayvazoğlu, B. (2013). *Yahya Kemal eve dönen adam*. İstanbul: Kapı Yayınları.

- Bolay, S. H. (2018). *Felsefe doktrinleri ve terimleri sözlüğü*. Ankara: Atlas Kitap.
- Ercilasun, A. B. (2020). Batı Türkçesinin gelişimi içinde Ömer Seyfettin ve Yeni Lisan hareketi. *Vefatının 100. yılında Ömer Seyfettin Kitabı*. N. Karaca-M. Başpınar (Ed.). Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları.
- Ercilasun, B. (2013). *İkinci Meşrutiyet devrinde tenkit*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Gür, M. (2020). *Kendi içinde ve kendine göre Süleyman Nazif*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karaca, N. (2020). Ömer Seyfettin'in edebi dönemlere ve kişiliklere eleştirel bakışı. *Vefatının 100. yılında Ömer Seyfettin Kitabı*. N. Karaca-M. Başpınar (Ed.). Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları.
- Kolcu, H. (2007). *Türk edebiyatında hece-aruz tartışmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1980). Ömer Seyfettin ve Yeni Lisan. *Millî Kültür*. (13), 6-12.
- Levend, A. S. (1972). *Türk dilinde gelişme ve sadeleşme evreleri*. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- Mert, N. (2004). *Ömer Seyfettin İslamcı, milliyetçi ve modernist bir yazar*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Öksüz, Y. Z. (2016). *Türkçenin sadeleşme tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan hareketi*. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- Ömer Seyfettin (2016). *Ömer Seyfettin bütün nesirleri*. (Polat, N. H. Polat, Haz.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öztürk, Y. (2020). Edebiyat-ı Cedide karşısında Ömer Seyfettin. *Vefatının 100. yılında Ömer Seyfettin Kitabı*. N. Karaca-M. Başpınar (Ed.). Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları.
- Polat, N. H. (2020). Yeni Lisan'da divan edebiyatı eleştirisi. *Türk Dili*, Yıl 69, (821), 14-23.
- Uşaklıgil, H. Z. (2019). *Sanata dair*. C. 1. (Eren Yavuz Haz.). İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Vural, M. (2016). *İslâm felsefesi sözlüğü*. Ankara: Elis Yayınları.